

Pakty Stalina s Hitlerem

Výběr dokumentů z let 1939 a 1940

Toman Brod

Strojopisná řada Česká expedice existovala od roku 1978 jako tzv. samizdat v několika edicích. Celkem se v ní přepsalo na 150 titulů. "Pakty Stalina s Hitlerem" byly opsány jako 12. a 13. svazek edice Prostor v roce 1989 a jejich pořadatel i autor úvodu Toman Brod tu byl uveden jako O. Pick. Po dohodě Našeho vojska a České expedice vychází nyní tato dokumentární práce knižně.

Úvod

Předkládáme čtenáři soubor vybraných dokumentů německé a sovětské provenience, které nebyly většinou ještě nikdy přeloženy do češtiny. Jde o dokumenty z dramatického období let 1939 až 1940, jež tak významně ovlivnilo osud mnoha zemí střední a - použijeme-li nepřesného, ale vžitého výrazu - východní Evropy.

Slyšíme nyní z úst mnohých sovětských činitelů, dokonce i velice povolaných, že je na čase odstranit *bílá místa* v sovětské historii. Často se mluví a píše o období Stalinovy vlády, která způsobila sovětskému lidu tolik neštěstí a vyžádala si miliónové oběti. V našem příspěvku chceme dokázat, že existuje souvislost mezi onou katastrofální vnitřní politikou s politikou zahraniční, určenou koncem třicátých a začátkem čtyřicátých let dvojicí Stalin - Molotov.

Uvědomíme-li si, že jejich partnerem na německé straně byl neméně hrůzný Hitler s Ribbentropem, snadno pochopíme, jak tragickým důsledkům musela tato spolupráce vést. Dosvědčují to i poslední sovětská a polská stanoviska z roku 1989.

Leč nepředbíhejme. Evropský pořádek ustavený vítěznými mocnostmi ve Versailles vyznačil dvěma státům místo na periférii evropského dění, poraženému Německu a bolševickému Rusku - Sovětskému svazu - zmítanému občanskou válkou. Bylo jen logické, že oba státy, cítíce se ukřivděny, našly k sobě brzy cestu. V Rapallu uzavřely v roce 1922 smlouvu, kterou nejen obnovily diplomatické styky, ale zahájily i veřejnou hospodářskou a méně veřejnou, zato velmi intenzivní, vojenskou spolupráci. Tato spolupráce trvala po celou dobu existence tzv. výmarské republiky a narušil ji - i když nikoli zcela přerušil - teprve převrat Adolfa Hitlera v roce 1933.

Po nástupu nacistické moci v Německu se tato země stala rychle znovu nebezpečím pro evropský mír, nehledě na flagrantní porušování lidských práv v jejím vnitřním životě. V mezinárodní politice nastalo krátké období určitého sblížení mezi demokratickými mocnostmi Západu Anglií a Francií na jedné straně a Sovětským svazem na straně druhé. Německá zahraniční politika ohrožovala totiž bezprostředně zájmy a pozice Západu a ve svých nijak neskrývaných výhledových plánech i životní zájmy, ba dokonce existenci Sovětského svazu.

Mnichovská dohoda v roce 1938 tu znamenala určitý mezník. Sovětský svaz těžce nesl *urážku*, že nebyl pozván k mnichovskému jednání a podezíral západní politiky, že záměrně dláždí cestu Hitlerovi k jeho *Drang nach Osten*. V první polovině roku 1939 se evropská situace ještě více vyhroutil. Hitlerovská expanze po loňském obsazení Rakouska zničila nyní i zbytek Československa a obrátila se proti Polsku. Na obzoru vyvstala hrozba nové války.

Pro bolševickou strategii představovala válka mezi *imperialisty* vždy výhodný předpoklad k oslabení nepřátelského světa i pro výbuch vnitřních krizí válčících společenství, které skýtalý reálnou možnost *revolučních* přeměn. Za jediné a hlavní podmínky ovšem - že totiž válka nezasáhne území Sovětského svazu, respektive umožní jeho vládcům, aby z důsledků *imperialistického* konfliktu sami těžili. "Náš prapor zůstane praporem míru," prohlásil Stalin v roce 1925. "Jestliže však vypukne válka, pak nebudeme moci sedět se založenýma rukama -

budeme muset vystoupit, ale vystoupíme poslední. A vystoupíme proto, abychom vhodili rozhodující závaží na miskou vah, závaží, které by převážilo vše." (J. V. Stalin, Spisy, sv. 7, Praha 1952, str. 26)

V létě 1939 musel Stalin sám sobě zodpovědět závažnou otázku - na čí stranu se přiklonit, z jaké mezinárodní konstelace mu vzejde největší prospěch za cenu nejmenšího rizika.

Stalin se považoval za jakéhosi legitimního dědice, následníka i pokračovatele zahraniční politiky a ambicí carského Ruska. Nikdy se nesmířil se ztrátami, jež sovětské Rusko utrpělo v důsledku brest-litevského míru, dalších bojů a odstředivých snah národů, které náležely kdysi carské říši, ale využily slabosti nové poválečné sovětoruské vlády, aby se odtrhly a založily vlastní státní existenci. Některé tyto tendence byly zakrátko zlikvidovány, ale mnohé zbývalo ještě napravit . . .

Pod zorným úhlem Obnovitele Říše nyní tedy Stalin pečlivě zvažoval veškeré vyhlídky a nabídky, které mu ve schylujícím se evropském konfliktu mohla ta či ona strana předestřít. Nelze ale pochybovat, že o nejpříznivějších variantách uvažovali i západní a němečtí politikové.

Přirozeně, že rovněž západní vlády by byly uvítaly, kdyby břemeno příští války s Hitlerem nemusely nést samy - když už nyní ztroskotaly někdejší naděje, že se podaří dostat nacisty a bolševiky do vzájemného zničujícího boje. Na žádný pád však nebyly při jednání o spojení s Moskvou ochotny k ústupkům, které by ohrožovaly státní suverenitu sovětských sousedů, jejichž území by se v případě sovětsko-německého konfliktu stalo průchodištěm Rudé armády. Koneckonců ani přímo zainteresované země nehodlaly tuto výsadu Moskvě poskytnout, obávající se, že by těžko přiměly sovětská vojska opět k odchodu.

Hitler s Ribbentropem se takovými skrupulemi nezatěžovali. O státní suverenitě a existenci malých národů uvažovali výhradně z hlediska své velmocenské politiky, z hlediska nároků svého *Lebensraumu*. Ohledy na mezinárodní ani domácí veřejné mínění brát nemuseli, hovořili řečí vůdců totalitního státu a doufali, že se dobře domluví se Stalinem i s Molotovem. Byli ochotni proklamovat, že jejich animozita k sovětskému komunismu patří minulosti, že je naopak se Sověty spojuje "společný odpor ke kapitalistickým demokraciím" (dok. č. 1) a co víc - nepřicházeli s prázdnýma rukama! Stručně, ale neobyčejně výstižně vyjádřil výhodu německých propozic jeden berlínský diplomat v

rozhovoru se sovětskými zástupci koncem července 1939: "Co by mohla Anglie nabídnout Rusku? V nejlepším případě účast na evropské válce a nepřátelství Německa, avšak ani jeden žádnoucí důsledek pro Rusko. Co bychom naopak my mohli nabídnout? Neutralitu a postavení stranou možného evropského konfliktu a, bude-li si to Moskva přát, německo-ruské dorozumění o oboustranných zájmech, které právě tak jako v minulosti by bylo na prospěch oběma zemím." (Tamtéž.)

Tyto argumenty vládcové v Kremlu uznali a když se ujistili o podmínkách případného "německo-ruského dorozumění", jež mělo znamenat zásadní obrat ve vztazích mezi Sovětským svazem a Německem, nestálo nic říšskému ministru zahraničních věcí von Ribbentropovi v cestě do Moskvy, kde 23. srpna 1939 podepsal s Molotovem sovětsko-německý pakt o neútočení (dok. č. 8). Svět přijal tuto zvěst s úžasem, ale jeho překvapení by bývalo ještě větší, kdyby byl znal podrobnosti o doložce paktu, která ovšem zůstala tajnou, a to naprosto důvodně. Stvrzovalo se v ní totiž rozdělení oblastí vlivu mezi Německem a Sovětským svazem, které do sovětské sféry včleňovalo Lotyšsko, Estonsko a Finsko, část polského území a Besarábii. Tajnou doložkou k dalšímu paktu "o přátelství a hranicích", podepsanému v Moskvě 28. září 1939, byly ve sférách vlivu obou mocností provedeny určité rektifikace a do sovětské oblasti začleněna ještě Litva výměnou za jistý pruh polského území (dok. č. 27).

Atmosféra už při prvním setkání v Kremlu byla přátelská, zdůrazňovalo se, "že mezi Německem a Sovětským svazem neexistují žádné přirozené zájmové spory a že rozvoj přátelských vztahů byl až dosud narušován pouze zahraničními intrikami ze strany Anglie". Ribbentrop připíjel na zdraví Stalinovi a sovětské vládě, Molotov opět na zdraví říšského ministra zahraničních věcí a německého velvyslance v Moskvě a Stalin dokonce na zdraví samotného Hitlera, neboť prý ví, "jak velice německý národ miluje svého Vůdce". (Dok. č. 9.)

Podpisem paktů s Německem byl dán první předpoklad ke splnění Stalinových požadavků a cílů. Další události pak ukázaly, že většina územních změn ve prospěch Sovětského svazu, dohodnutých v paktech Stalina s Hitlerem z roku 1939, se nejen záhy realizovala, ale zůstala i po letech 1944 a 1945 trvalým ziskem Sovětského svazu.

Ale jaké výhody získalo z dorozumění se Sovětským svazem nacistické Německo? Německo, které - podle slov Molotova - obdrželo "klidnou jistotu na

Východě" (dok. č. 41), mohlo bez obav, že se zaplete do války, v níž bude muset bojovat na dvou frontách, zahájit - po vyřízení Polska, jež zůstalo bez pomoci - expanzi proti dalším evropským zemím. Během půldruhého roku ovládlo téměř celý evropský kontinent. Doplňující hospodářské dohody mezi Německem a Sovětským svazem, výhodné pro obě strany, zajišťovaly Německu přísun válečně důležitých surovin a Sovětskému svazu hlavně dodávky strojního parku. Přestože sovětské představitelé zdůrazňovali svou neutralitu v daném evropském konfliktu, docházelo i k jisté přímé vojenské spolupráci s Německem, o čemž například svědčilo propůjčení sovětské námořní základny v Murmanskú německému válečnému loďstvu (dok. č. 42).

Z diplomatické korespondence i z osobních styků sovětských a německých činitelů onoho období vyplývá vzájemná snaha o hladké "vyřešení" první z dohodnutých záležitostí - polské otázky v září 1939. Němečtí politikové již 3. září naléhali na sovětské vůdce, aby jejich vojska co nejdříve zahájila vlastní vojenské operace proti polské armádě, které měly nejen ulehčit situaci německých jednotek postupujících ze západu, ale které rovněž měly být "ve smyslu moskevské dohody i v sovětském zájmu" (dok. č. 10). Jenže v Kremlu neočekávali tak rychlý postup německých vojsk, nebyli ještě připraveni na vojenský zásah a apelovali na německé velení, aby s polskou armádou neuzavíralo žádné příměří, dokud by sovětské jednotky nepřekročily polské hranice, neboť - opět podle Molotovova prohlášení z 10. září - "kdyby Německo uzavřelo příměří, Sovětský svaz by nemohl zahájit 'novou válku'" (dok. č. 15)

Nakonec však všechno *dobře dopadlo*; sovětská a německá vojska se setkala na dohodnuté demarkační linii (později ji ještě pozměnili) a polský stát přestal existovat. Protože totiž - "původní tendence, k níž sovětská vláda a osobně Stalin inklinovali, aby se povolila existence zbývajícího Polska, ustoupila nyní tendenci rozdělit Polsko podél linie Pisa, Narev, Visla, San" (dok. č. 24). Západní část připadla Německu, východní Sovětskému svazu; obě strany se zavázaly, že "nebudou na svých územích trpět žádnou polskou agitací směřující proti území druhé strany", že "potlačí v zárodku takovou agitaci na svých územích a budou se vzájemně informovat o vhodných opatřeních v tomto směru" (dok. č. 27).

Obyvatelé západní Ukrajiny a západního Běloruska (jak Sověti tato území nazývali) přijali s *nadšením* osvobození s područí panského Polska, tohoto "nestvůrného" zplonce versailleské smlouvy", podle výstižného vyjádření V.

M. Molotova na zasedání Nejvyššího sovětu (dok. č 30) a *s velikou radostí* vkročili do svorné rodiny sovětských národů.

V tomto památném projevu 31. října 1939 Molotov rovněž prohlásil, že s hitlerismem jakožto ideologií lze souhlasit nebo nikoliv, že však ji nelze zničit válkou - jako ostatně žádnou ideologii - a proto je "nejen nesmyslné, nýbrž i zločinné vést takovou válku, jakou je válka za 'zničení hitlerismu' maskovaná falešnou vlajkou boje za 'demokracii'".

Molotov dále označil současnou válku za válku *imperialistickou*. Zároveň zpochybnil i dosavadní termíny *agrese* a *agresor* ve vztahu k Německu - vždyť přece "Německo se nachází v situaci státu usilujícího o co nejrychlejší zakončení války a o mír, kdežto Anglie a Francie, bojující ještě včera proti agresi, jsou pro pokračování ve válce a proti nastolení míru". (Tamtéž).

Stalin ve svém interview sovětskému tisku v listopadu 1939 tuto tezi ještě upřesnil, když pravil, že "nikoli Německo napadlo Francii a Anglii, nýbrž Francie a Anglie napadly Německo, čímž na sebe vzaly odpovědnost za současnou válku" (dok. č. 32).

Fatální teze obou předních marxistů-leninistů o západních mocnostech jako agresorech, spojená s vyhlášením o imperialistickém charakteru války, byla na podzim 1939 rozpracována různými komunistickými činiteli v čele s G. Dimitrovem. Zahraniční politika Sovětského svazu, přátelská vůči Německu a nepřátelská vůči západním demokraciím, se transformovala do směrnic Komunistické internacionály. Komunistické strany v demokratické Evropě, zejména ve Francii a Velké Británii, odmítly podporovat protihitlerovskou válku *vlastní buržoazie*, zatímco komunisté například v porobeném Československu sice protestovali proti hitlerovské okupaci země, ale oni označili rovněž nejen protektorátní činitele kolem Háchy, nýbrž i odbojové skupiny podporující prezidenta Beneše za zrádce a nepřátele pracujícího lidu a prohlásili, že úsilí těchto lidí je v rozporu se skutečným bojem za svobodu a nezávislost národa. V rámci této linie razilo komunistické vedení i odlišnou koncepci předpokládaného příštího státoprávního postavení Čechů a Slováků. Klement Gottwald ve svém pokynu z Moskvy ilegálnímu ústřednímu výboru KSČ 13. března 1940 oznámil, že "heslo obnovení Československa dnes zakrývá imperialistické a protisovětské plány . . ." (Příspěvky k dějinám KSČ, č. 3 z r. 1967, str. 412).

Nyní však ještě zpět k přímým důsledkům tajných doložek paktů Stalina s Hitlerem z roku 1939. Vyřešení druhé dohodnuté záležitosti - *finské otázky* - už neproběhlo tak hladce jako v polském případě. Nikoli proto, že by byl Berlín kladl Moskvě nějaké překážky. Naopak, ve směrnicích berlínského Zahraničního úřadu pro zastupitelské orgány se mj. pravilo: "Německa se tyto události netýkají. V debatách je zapotřebí vyjádřit sympatie pro ruské stanovisko. Zdržte se prosím, jakýkoli sympatií k finským názorům." (Dok. č. 34)

Překážky však kladlo Finsko. Finská vláda nepřistoupila na Moskvou navrhované hraniční úpravy, které měly údajně zabezpečit obranyschopnost Leningradu a 30. listopadu 1939 zahájila sovětská vojska válečné operace proti Finsku. Současně vznikla v pohraničním městě Terioki vláda tzv. Finské lidové republiky vedená finským komunistou O. V. Kuusinenem, která okamžitě uzavřela se sovětskou vládou smlouvu o vzájemné pomoci a přátelství. Vedení finských komunistů (sídlicích patrně v Moskvě) vydalo při této příležitosti rozhlasové provolání k pracujícímu lidu Finska, v němž obvinilo současné finské vládce z rozpoutání zločinné války proti Sovětskému svazu, vyzvalo finský lid, aby je svrhl a aby uvítal Rudou armádu přicházející do Finska jako osvoboditelku finského národa ze jha kapitalistických vykořisťovatelů. (Bolševik, čís. 22, listopad 1939.)

Jenže Rudá armáda daleko do Finska nedošla, protože byla zastavena na pohraničních pevnostech finskou armádou. Předpokládaný rychlý pochod sovětských vojsk do nitra země se změnil v krvavou poziční válku, která skončila teprve na jaře 1940. Vláda *Finské lidové republiky* i s Kuusinenem byla nenápadně zapomenuta a v mírové smlouvě s finskou vládou v Helsinkách dosáhla sice Moskva mj. některých hraničních ústupků v oblasti Leningradu, avšak nikoliv svůj původní cíl vyplývající ze srpnového německo-sovětského paktu. Uvidíme ihned, že se sověšší vůdcové s tímto stavem věcí spokojit nehodlali.

Zato zbývající problematika, kterou řešilo sovětsko-německé dorozumění z roku 1939, byla opět vyřízena tak, jak předpokládáno, ba s jistými úroky navíc. Koncem června 1940 předal totiž Molotov rumunské vládě požadavek, aby Sovětskému svazu nejen vrátila Besarábii, ale aby k ní přidala ještě severní Bukovinu (dok. č. 41). Rumunská vláda žádosti vyhověla a sovětská vojska převzala 28. června správu nad těmito zeměmi. (Protože však anexe severní

Bukoviny se udála jaksi *mimo plán* předvídaný zmíněným paktem, Berlín se netajil svou nelibostí. Na sovětsko-německém nebi začaly vystupovat mráčky.)

Ještě na podzim 1939 uzavřela Moskva s vládami tří baltských zemí, s Litvou, Lotyšskem a Estonskem, smlouvy o vzájemné pomoci, které umožnily zřízení několika sovětských vojenských základen na území těchto států a povolovaly umístění jistého počtu sovětských jednotek k ochraně těchto základen. Přirozeně, že Moskva současně znovu potvrdila plnou státní suverenitu a nezávislost všech tří baltských zemí.

Jak se však dalo očekávat - a jak to opět potvrdil V. M. Molotov 1. srpna 1940 v projevu na zasedání Nejvyššího sovětu - vládnoucí kruhy těchto zemí v dalších měsících *intrikovaly* proti zásadě dobrých sousedských vztahů se Sovětským svazem, což sovětskou vládu *donutilo*, aby do zmíněných států vyslala své politické zmocněnce (dok. č. 36) i další vojenské jednotky.

Pracující lid Litvy, Lotyšska i Estonska - což bylo rovněž nasnadě - si vyložil tyto akce jako signál, aby ustavil nové vlády, "přátelské Sovětskému svazu"; v následujících "všeobecných, přímých, rovných a tajných volbách" vyjádřil svou vůli po opětovném spojení s bratrskými národy Sovětského svazu (dok. č. 41). Došlo k tomu 21. července 1940.

V průběhu léta 1940 upevnily tedy obě dvě spřátelené mocnosti, Sovětský svaz a Německo, své zahraničněpolitické postavení. Sovětský svaz rozšířil své území o značnou část Polska, o Besarábii, severní Bukovinu a tři baltské země, úhrnem o více než 23 miliónů obyvatel. Německo dokončilo vítězné válečné operace na západě porážkou Francie a chystalo se srazit na kolena svého posledního protivníka, Velkou Británii.

Sovětsko-německé vztahy zůstávaly i nadále - alespoň navenek - přátelské. "V poslední době se v zahraničním, zvláště v anglickém a anglofilském tisku nezřídka spekulovalo o možnosti neshod mezi Sovětským svazem a Německem, přičemž snahou bylo postrašit nás vyhlídkou na rostoucí moc Německa," pravil Molotov na zasedání Nejvyššího sovětu 1. srpna 1940. "Jak z naší, tak i z německé strany byly tyto snahy nejednou odhaleny a odmítnuty jako ničemné. Můžeme pouze potvrdit, že, podle našeho názoru, základ vybudovaných dobrých sousedských a přátelských sovětsko-německých vztahů tvoří nikoli náhodné úvahy konjunkturálního charakteru, nýbrž zásadní státní zájmy jak SSSR, tak i Německa." (Tamtéž.)

Jenže léto pominulo a nastal podzim - a to i v oněch sovětsko-německých vztazích vybudovaných na tak pevné základně. Poslední dokumenty našeho výběru (č. 45-48) zachycují průběh návštěvy V. M. Molotova v Berlíně v listopadu 1940, respektive jeho rozhovory s von Ribbentropem a Adolfem Hitlerem, v nichž se již jasně zrcadlily zájmové rozpory, rekriminace i nedůvěra obou vyjednávacích stran.

Neshody mj. signalizovala německá stížnost, že Litva nebyla adekvátní výměnnou hodnotou za pruh polského území a že si Sovětský svaz přisvojil severní Bukovinu, ačkoli tento akt nebyl předem s Německem ani dohodnut, ani konzultován. Naopak opět Molotov viděl v německých územních zárukách daných rumunské vládě nepřátelský akt vůči Sovětskému svazu, neboť Moskva by bývala měla zájem nejen o severní, nýbrž i o jižní Bukovinu.

Hlavní nesoulad však vznikl kolem opakovaných Molotovových pokusů prosadit u německých představitelů souhlas s *konečným řešením* finské otázky, kterou se na jaře 1940 Moskvě nepodařilo *uzavřít*.

"Německo-ruskou dohodu z minulého roku je tedy možno pokládat za splněnou, s výjimkou jednoho bodu, a to Finska. Finská otázka není stále ještě vyřešena," prohlašoval v Berlíně Molotov. "Sovětská vláda považuje za svou povinnost definitivně vyřešit a vyjasnit finskou otázku." (Dok. č. 46.) Na Hitlerův dotaz Molotov odpověděl, že vyřešení této otázky si Sovětský svaz představuje "stejným způsobem jako v Besarábii a v přilehlých zemích a žádal Vůdce, aby vyslovil svůj názor". Jenomže nyní Hitler zcela jasně a také několikrát prohlásil, že by nové uplatňování sovětských nároků vůči Finsku vyvolalo nebezpečí nové války na Baltu, která je pro Německo naprosto nepřijatelná. Molotov posléze od svého naléhání upustil.

Na druhé straně se Hitler i Ribbentrop snažili přesvědčit Molotova, že Německo válku proti Anglii už vlastně vyhrálo a že se nyní zbývá pouze podělit o britské imperiální dědictví. Navrhovali, aby Sovětský svaz přistoupil k Trojstrannému paktu uzavřenému Německem, Itálií a Japonskem (1) (jinými slovy k Ose Berlín, Řím, Tokio) a aby se společně s těmito velmocemi dohodl o rozhraničení příštích sfér vlivu. Molotov sice v zásadě souhlasil, ale konečný úsudek vyhradil teprve Stalinovi, a to až po dalších přesnějších informacích o zamýšlených plánech. Přitom evidentně pochyboval i o brzkém německém vítězství ve válce proti Anglii, což nastíněné perspektivy velice zamlžovalo. Berlínské sovětsko-

německé rozmluvy v listopadu 1940 skončily vlastně tedy v prázdnu. Ribbentropova slibovaná třetí návštěva v Moskvě se už neuskutečnila. Naopak, Adolf Hitler krátce po berlínských rozhovorech podepsal 18. prosince základní směrnici k tajnému plánu *Barbarossa*, plánu válečného útoku na Sovětský svaz. (A. Šnejdárek: Druhá světová válka, Praha 1960, str. 112.)

To však je již jiná historie.

Události a činy vyplývající z našich dokumentů dokazují naprosto cynický, pohrdavý vztah nejen Hitlera a Ribbentropa, ale i Stalina a Molotova k nezávislosti a osudu malých států a národů. Dohody, v nichž si obě strany rozdělily *sféry vlivu* v příslušné části Evropy, měly těžké následky pro milióny lidí žijících v této oblasti. Ačkoli pakty Stalina s Hitlerem z roku 1939 byly formálně zrušeny, když se Německo a Sovětský svaz ocitly v roce 1941 v ozbrojeném konfliktu, jejich faktická platnost - s výjimkou Finska - byla později znovu potvrzena a stanovila základ pro poválečné státně politické uspořádání ve "východní" Evropě.

Sovětskou a koneckonců i československou historiografii čeká ještě velký úkol, aby odstranila ve zmíněném období všechna prázdná, bílá místa a aby je zaplnila souvislým předivem objektivního dějinného líčení, které by nezamlčovalo ani fakta, ani jejich důsledky.

Praha, 1989 *Toman Brod*

EDIČNÍ POZNÁMKA

Většina dokumentů německé provenience je přeložena z jejich prvního úředního vydání, a to z angličtiny, v publikaci "Nazi-Soviet Relations 1939-1941", Washington 1948. Není-li uvedeno jinak, jsou dokumenty převzaty z této publikace.

Tento soubor dokumentů je předkládán čtenáři v nezměněné podobě, v níž vyšel jako jedna z posledních publikací "samizdatové" České expedice na podzim 1989 v počtu 26 exemplářů.

(1) Pakt uzavřený 27. září 1940 v Berlíně vyhlášoval, že je předpokladem trvalého míru, aby každý národ světa měl svůj vlastní prostor. Zúčastněné velmoci se proto rozhodly spolupracovat ve *Velké východoasijské sféře* a v evropské oblasti, aby zde zavedly nový řád, jenž by odpovídal zmíněnému cíli. Nevylučovaly ani účast druhých "národů", které by s touto myšlenkou souhlasily. Japonsko uznávalo vedoucí roli Německa a Itálie při zřizování nového řádu v Evropě, zatímco Německo a Itálie opět uznávaly vedoucí roli Japonska při řešení téhož úkolu ve *Velké východoasijské sféře*.

V jednom z bodů paktu se výslovně uvádělo: "Německo, Itálie a Japonsko prohlašují, že výše zmíněná ujednání se v žádném případě nedotýkají politického statutu, který v současnosti existuje mezi každým ze tří účastníků paktu a sovětským Ruskem."

(W. Hofer, *Der Nationalsozialismus, Dokumente 1933-1945*, Frankfurt am Main 1957, str. 244-245.)